

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

Навчально-науковий інститут
«Юридичний інститут ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Кафедра теорії та історії права

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Проректор з науково-педагогічної роботи
 А.М. Колот
«26» серпня 2022 р.

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
З ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА»**

рівень вищої освіти
галузь знань
спеціальність
освітньо-професійна програма
тип дисципліни

перший (бакалаврський)
29 «Міжнародні відносини»
293 «Міжнародне право»
«Міжнародне право»
обов'язкова

Начальник навчально-
методичного відділу

 Д.М. Котенок

ПОГОДЖЕНО:

Завідувач кафедри теорії та історії права

 Ф.П. Шульженко

Київ – 2022

Розробники:

Шульженко Федір Пилипович, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії права.

e-mail: teoriafedir@ukr.net

Риндюк Віра Іванівна, доктор юридичних наук, доцент, професорка кафедри теорії та історії права.

email: v_ushch@ukr.net

Гришко Оксана Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, професорка кафедри теорії та історії права.

email: omgri@ukr.net

Форма навчання –	очна (денна)
Семестр –	1
Кількість кредитів ECTS –	4
Форма підсумкового контролю –	екзамен
Мова викладання –	українська

© Ф.П. Шульженко, В.І. Риндюк, О.М. Гришко 2022
© КНЕУ, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНО ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ	7
Тема 1. Загальнотеоретичне вчення про державу	7
Тема 2. Демократична держава. Правова соціальна держава	7
Тема 3. Соціальна цінність, сутність, принципи та функції права. Права людини	8
Тема 4. Право в системі соціального регулювання. Правове регулювання	8
Тема 5. Джерела права	9
Тема 6. Система права та система законодавства: поняття, структура та співвідношення	9
Тема 7. Правовідносини: поняття, склад, підстави виникнення, зміни та припинення	10
Тема 8. Правотворчість, правореалізація та тлумачення права	10
Тема 9. Правова поведінка та юридична відповідальність	11
2. ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА ОЧНОЇ (ДЕННОЇ) ФОРМИ НАВЧАННЯ	12
2.1. Картка навчальної роботи здобувача	12
2.2. Критерії оцінювання поточних результатів вивчення навчальної дисципліни	13
3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА	16
3.1. Зміст самостійної роботи здобувача	16
3.2. Порядок оцінювання індивідуальних завдань самостійної роботи (за вибором здобувача) з навчальної дисципліни	16
4. ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ – ЕКЗАМЕН)	20
4.1. Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти під час підсумкового контролю у формі екзамену	20
4.2. Структура та зразок екзаменаційного білета:	22
4.3. Критерії оцінювання екзаменаційної роботи:	24
5. ПЕРЕЗАРАХУВАННЯ ТА ВИЗНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА	27
6. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ	28
7. РЕКОМЕНДОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА	30
7.1. ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА	30
7.2. ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:	30
7.3. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ	35
7.4. ДИСТАНЦІЙНІ КУРСИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	36

ВСТУП

Методичні матеріали з вивчення навчальної дисципліни «Теорія держави і права» розроблені відповідно до Положення «Про порядок оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Державному вищому навчальному закладі «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», затвердженого Вченою радою Університету 27.05.2021 р. (протокол № 10) та введеного в дію наказом ректора від 27.05.2021 р. № 305; «Положення про робочу програму навчальної дисципліни в Державному вищому навчальному закладі «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», затвердженого Вченою радою Університету 27.05.2021 р. (протокол № 10) та Рекомендацій щодо підготовки та оформлення Методичних матеріалів з вивчення навчальної дисципліни, затверджених Науково-методичною радою 27.05.2021 р. (протокол №6), введеного в дію наказом ректора від 27.05.2021 р. № 306.

Анотація навчальної дисципліни. Навчальна дисципліна «Теорія держави і права» є основою правових знань та полягає у формуванні в здобувачів цілісної системи знань про державу і право як соціальних явищ та межі правового регулювання суспільних відносин; розуміння держави і права як цінностей в основу яких покладені права людини. У результаті вивчення дисципліни здобувачі мають засвоїти: основні загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування держави і права; основні наукові концепції; основні поняття та категорії юриспруденції; основи правотворчої та правозастосовної діяльності, а також володіння навичками формування правової свідомості.

Міждисциплінарні зв'язки навчальна дисципліна «Теорія держави і права» має з такими начальними дисциплінами «Правові системи сучасності», «Міжнародне публічне право (основи теорії)», «Міжнародне приватне право», «Європейське та міжнародне право прав людини», «Права людини: система та механізм забезпечення», тощо.

Мета вивчення навчальної дисципліни – формування у здобувачів теоретичного підґрунтя правової свідомості, високої правової культури; формування ґрунтовних теоретичних знань, умінь і практичних навичок щодо загальних закономірностей виникнення, розвитку і функціонування правової дійсності, які є підґрунтям у вивченні галузевих і прикладних навчальних дисциплін; формування понятійно-категоріального апарату юриспруденції для подальшого безпосереднього використання одержаних знань в практиці; формування умінь та навичок здійснювати наукові узагальнення, виявляти проблемні питання у правовій сфері, визначати напрями вдосконалення правових явищ, прогнозувати розвиток правової дійсності в залежності від подій, що відбуваються у суспільстві; правильно розуміти положення чинного законодавства та результати правової практики.

Завдання навчальної дисципліни «Теорія держави і права» полягає у формуванні в здобувачів цілісної системи знань про право як соціальне явище та межі правового регулювання суспільних відносин; розуміння права як цінності в основу якої покладені права людини. У результаті вивчення здобувачі повинні *засвоїти* основні загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування права; основні наукові концепції у сфері права, основні поняття та категорії юриспруденції; основи правотворчої та правозастосовної діяльності, тлумачення права, а також володіння навичками формування правової свідомості як у себе, так і у оточуючих.

Предметом навчальної дисципліни “ Теорія держави і права” є система знань про найважливіші аспекти прояву правової дійсності, які виділяються та досліджуються з метою встановлення й вивчення закономірностей та особливостей виникнення, становлення, розвитку та функціонування правової дійсності загалом та її окремих елементів, а також соціальні феномени, безпосередньо пов'язані з правом (держава, правосвідомість, правопорядок, правова культура тощо). Держава розглядається з точки зору її правового оформлення, а право – в контексті його державного забезпечення, надання йому загальної обов'язковості. При цьому, зосереджується увагу на розкритті особливостей права як самостійної соціокультурної цінності, вирішальне значення у формуванні і функціонуванні якого відіграє людина, яка є не тільки адресатом права, а і його творцем та орієнтиром.

1. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНО ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ

Тема 1. Загальнотеоретичне вчення про державу

Поняття держави та її ознаки (основні та факультативні). Правове закріплення ознак держави в законодавстві України. Суспільство: поняття та структура. Поняття влади як можливості певної соціальної спільності підкоряти власній волі поведінку інших суб'єктів, застосовуючи для цього різноманітні методи та засоби. Державний суверенітет як властивість державної влади. Внутрішній та зовнішній суверенітет. Співвідношення суверенітету держави, суверенітету народу, суверенітету нації.

Поняття функцій держави. Співвідношення їх із метою, завданнями і принципами держави. Функції держави і функції окремих її органів. Класифікація функцій держави: постійні і тимчасові, внутрішні і зовнішні, основні і додаткові тощо. Правові та організаційні форми здійснення функцій держави: поняття і види.

Форма держави, її поняття та структура. Форма державного правління. Монархія та республіка як основні форми державного правління: їх види та основні ознаки. Форма державно-територіального устрою. Унітарні і федеративні держави як основні форми організації державно-територіального устрою: поняття та основні ознаки. Конфедерація, співдружність, міждержавне об'єднання тощо як особливі форми об'єднання сучасних держав: поняття та основні ознаки. Форма державно-правового (політичного) режиму. Демократичний та недемократичний державно-правовий (політичний) режим: поняття та основні ознаки. Співвідношення державно-правового (політичного) режиму з формою правління та формою державного устрою.

Поняття механізму держави та його структура. Його роль в здійсненні функцій і завдань держави. Державний апарат: загальна характеристика. Співвідношення апарату держави з механізмом держави. Принципи організації та діяльності апарату держави. Теорія поділу влади та її втілення в державотворенні демократичних країн. Основні положення теорії поділу влади. Система “стримувань і противаг” як умова реалізації принципу поділу влади. Державні органи як первинні елементи державного апарату. Поняття та ознаки органу держави. Класифікація органів держави.

Органи держави та органи місцевого самоврядування: питання співвідношення.

Тема 2. Демократична держава. Правова соціальна держава

Правова держава, поняття, сутність та основні ознаки. Конституційне закріплення принципів правової держави. Принцип верховенства права і правова держава, їх співвідношення.

Поняття та особливості соціальної держави. Правова, соціальна держава як гарант здійснення та захисту прав людини – загальнолюдський соціально-політичний ідеал. Взаємозв'язок соціального і правового аспектів держави.

Демократична держава та її цінність. Поняття та ознаки демократичної держави. Принципи демократичної держави. Демократія: поняття та її форми. Ідея народовладдя як одна із загальнолюдських цінностей. Представницька і безпосередня форми демократії в Україні. Референдум та вибори як форми безпосередньої демократії: загальна характеристика.

Ідея громадянського суспільства в теоретико-правовій думці світу. Поняття та ознаки громадянського суспільства. Структура громадянського суспільства. Суб'єкти громадянського суспільства. Правова держава – фундамент громадянського суспільства. Місце і роль держави в сучасному громадянському суспільстві. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та правової держави.

Тема 3. Соціальна цінність, сутність, принципи та функції права. Права людини

Поняття «праворозуміння». Основні концепції праворозуміння в сучасній юридичній науці. Причини плюралізму концепцій праворозуміння. Загально-соціальне (природне) право, позитивне (юридичне) право тощо. Поняття та ознаки позитивного (юридичного) права.

Сутність права. Соціальна цінність права. Принципи права: поняття та ознаки. Класифікація принципів права. Основоположні принципи права. Право як свобода. Право як рівність. Право як справедливість. Загальноправові (загальні) принципи права. Галузеві, міжгалузеві принципи, принципи підгалузей та інститутів права. Функції права. Загально-соціальні та спеціально-юридичні функції права.

Права людини. Людина, особа, громадянин: співвідношення понять. Поняття правового статусу особи та його структурні елементи (права, свободи, законні інтереси, юридичні обов'язки, гарантії). Види правових статусів. Правовий статус особи та правовий статус громадянина. Поняття прав та свобод людини. Генеза прав людини. Теорія трьох поколінь прав людини. Становлення четвертого покоління прав людини. Основні права і свободи людини і громадянина за законодавством України. Обов'язки людини і громадянина за законодавством України. Міжнародні стандарти в галузі прав людини. Система гарантій прав, свобод і обов'язків людини і громадянина в демократичній державі. Співвідношення держави і особи. Зобов'язання держави у сфері прав людини. Взаємна відповідальність особи та держави.

Тема 4. Право в системі соціального регулювання. Правове регулювання

Суспільство: поняття та структура. Порядок як необхідна умова розвитку суспільства та результат соціального регулювання. Поняття соціального регулювання. Необхідність соціального регулювання суспільних відносин. Різновиди соціального регулювання суспільних відносин: ненормативне (індивідуальне) та нормативне регулювання.

Соціальні норми як регулятори суспільних відносин. Поняття, ознаки та види соціальних норм. Класифікація соціальних норм: за способом встановлення та забезпечення соціальних норм; за змістом соціальних норм тощо.

Право в системі соціального регулювання. Співвідношення норм права з іншими видами соціальних норм (нормами моралі, звичаями, релігійними нормами, корпоративними норми). Соціальні та технічні норми: їх співвідношення.

Правове регулювання як різновид соціального регулювання. Правове регулювання і правовий вплив (інформаційно-психологічний, виховний, соціальний). Різновиди правового регулювання суспільних відносин (державне, недержавне). Предмет правового регулювання суспільних відносин. Способи правового регулювання суспільних відносин. Фактори, що впливають на встановлення меж державного втручання у регулювання суспільних відносин. Поняття, ознаки та елементи механізму правового регулювання. Стадії механізму правового регулювання суспільних відносин. Елементи механізму правового регулювання суспільних відносин.

Тема 5. Джерела права

«Джерело права» та «форма права»: співвідношення понять. Джерела права: ідеалістичне, матеріальне, інституційне та юридичне (формально-юридичне).

Поняття та різновиди форм права: нормативно-правовий акт, нормативно-правовий договір, правовий прецедент (судовий та адміністративний), правовий звичай, релігійно-правова норма, правова доктрина. Нормативно-правовий договір як джерело права в Україні. Міжнародні договори, стандарти і принципи як джерела права. Правовий звичай як джерело права. Правовий прецедент як джерело права: теоретико-правовий аналіз та значення для України. Правова доктрина як джерело права.

Нормативно-правовий акт як основне джерело права в Україні. Нормативно-правовий акт: поняття та ознаки. Сутність юридичної сили нормативно-правового акта. Різновиди нормативно-правових актів. Законодавчі акти: їх ознаки і види. Співвідношення понять «закон» і «законодавчий акт». Кодекс як особливий різновид закону. Підзаконні нормативно-правові акти: поняття, ознаки і види. Система нормативно-правових актів України.

Співвідношення понять «дія» та «чинність» нормативно-правових актів. Дія нормативно-правових актів у просторі, часі та за колом осіб. Момент набрання чинності та

припинення чинності нормативно-правовими актами. Порядок опублікування та набрання чинності нормативно-правових актів.

Тема 6. Система права та система законодавства: поняття, структура та співвідношення

Поняття та структура системи права. Норма права, інститут права, галузь права. Норма права: поняття та ознаки. Структура норми права. Предмет і метод правового регулювання як підстава виділення норм права в окремі галузі права.

Загальна характеристика галузей права (публічно-правових, приватно-правових та комплексних галузей права). Приватне і публічне право. Типи правового регулювання суспільних відносин. Матеріальне і процесуальне право. Співвідношення національного та міжнародного права.

Поняття та структура системи законодавства. Галузь законодавства. Система законодавства України: загальна характеристика. Проблема визначення поняття «законодавство». Чинники формування і розвитку системи законодавства України. Чинники, що забезпечують якість законодавства.

Система права і система законодавства, їх співвідношення і взаємозв'язок. Норми права в текстах правових документів. Співвідношення юридичної норми та статті нормативно-правового акта. Способи викладення правових норм у статтях нормативно-правового акта.

Тема 7. Правовідносини: поняття, склад, підстави виникнення, зміни та припинення

Поняття і ознаки правових відносин. Взаємозв'язок норм права і правовідносин. Різновиди правовідносин.

Склад правовідносин: суб'єкти, об'єкти та зміст. Суб'єкти правових відносин та їх різновиди (фізичні та юридичні особи, спільноти). Правосуб'єктність (правоздатність, дієздатність, деліктоздатність). Об'єкти правовідносин: поняття і різновиди. Зміст правових відносин. Суб'єктивне право та юридичний обов'язок як елементи змісту правових відносин.

Юридичні факти як підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин: поняття та ознаки. Класифікація юридичних фактів (за юридичними наслідками, за складом, за тривалістю у часі, за відношенням до волі суб'єктів тощо). Правові аксіоми. Правова презумпція. Правова фікція. Правова преюдиція.

Тема 8. Правотворчість, правореалізація та тлумачення права

Поняття, ознаки та загальна характеристика правотворчості. Правотворчість в демократичній та соціально-правовій державі. Принципи правотворчості: поняття та різновиди. Функції правотворчості. Різновиди правотворчості. Правотворча техніка як спосіб правотворчої діяльності. Правотворчий процес. Поняття та стадії правотворчого процесу. Законотворчий процес у Верховній Раді України та його стадії. Право законодавчої ініціативи. Правотворчість органів публічної влади. Правотворчість Президента України. Правотворчість Кабінету Міністрів України. Правотворча діяльність центральних органів виконавчої влади. Локальна правотворчість. Корпоративна правотворчість. Правотворчість інститутів громадянського суспільства.

Поняття реалізації права. Форми безпосередньої реалізації норм права: дотримання, виконання, використання. Застосування правових норм як особлива форма реалізації норм права. Юридичний процес як форма організації і здійснення правозастосовчої діяльності: поняття та ознаки. Стадії процесу застосування норм права. Різновиди юридичного процесу. Акти застосування норм права: поняття та ознаки. Різновиди правозастосовних актів. Акти застосування права в системі правових актів: їх співвідношення з іншими різновидами правових актів.

Поняття та необхідність тлумачення правових актів. З'ясування і роз'яснення змісту правових актів. Різновиди тлумачення правових актів (за суб'єктами (офіційне і неофіційне); залежно від юридичних наслідків; залежно від правового статусу суб'єкта, що здійснює тлумачення норм права; залежно від форми зовнішнього вираження тощо). Тлумачення правових актів за обсягом їх правового змісту (буквальне, розширюване, обмежене). Способи тлумачення

правових актів: історичний, логічний, мовознавчий, системний, функціональний, телеологічний (цільовий) тощо. Акти тлумачення норм права (інтерпретаційні акти): поняття, ознаки та різновиди. Порівняльна характеристика нормативно-правового акта, акта застосування права, акта тлумачення норм права. Суб'єкти офіційного тлумачення правових актів в Україні та його особливості. Форма звернення до Конституційного Суду України щодо тлумачення норм права. Особливості тлумачення Конституції України та законів України.

Тема 9. Правова поведінка та юридична відповідальність

Правова поведінка: поняття, ознаки і різновиди.

Поняття та ознаки правомірної поведінки. Різновиди правомірної поведінки. Стимулювання і заохочення правомірної поведінки, засоби її охорони і захисту.

Об'єктивно протиправне (неправомірне) діяння та зловживання правом як особливі види правової поведінки.

Неправомірна (протиправна) поведінка. Поняття і ознаки правопорушень.

Різновиди правопорушень. Злочини і проступки: поняття, особливості та види. Поняття суспільної шкоди або соціальної небезпеки. Причини правопорушень. Шляхи і засоби їх попередження.

Юридичний склад правопорушення: суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт, об'єктивна сторона. Поняття осудності і неосудності. Причинний зв'язок у праві. Форми і види вини правопорушника.

Юридична відповідальність та державно-правовий примус. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності. Юридична відповідальність у позитивному (перспективному) та ретроспективному (негативному) значенні. Юридична відповідальність: поняття та ознаки. Мета та функції юридичної відповідальності. Принципи юридичної відповідальності.

Різновиди юридичної відповідальності: конституційна, адміністративна, дисциплінарна, господарська-правова, кримінальна, матеріальна, процесуальна, договірна, міжнародно-правова тощо.

Підстави юридичної відповідальності та підстави звільнення від юридичної відповідальності. Презумпція винуватості. Презумпція невинуватості.

Юридична відповідальність і державно-правовий примус: співвідношення понять.

2. ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА ОЧНОЇ (ДЕННОЇ) ФОРМИ НАВЧАННЯ

2.1. Картка навчальної роботи здобувача

Структура навчальної дисципліни: передбачено 2 змістовних модуля. *Перший змістовний модуль* – присвячений вивченню загальнотеоретичного вчення про державу; демократичної та правової соціальної держави; соціальної цінності, сутності, принципів та функцій права, прав людини; права в системі соціального регулювання та правового регулювання; джерел права. *Другий* – висвітлює основні положення системи права та системи законодавства; правовідносин; правотворчості, право реалізації та тлумачення права; правової поведінки та юридичної відповідальності. Навчальна дисципліна завершується – **екзаменом**.

Для забезпечення опанування навчальної дисципліни «Теорія держави і права» навчальні заняття передбачають широке використання інтерактивних методик викладання. Більшість з них побудована за принципом командної або індивідуальної роботи та включають проведення ділових ігор, дискусій, вирішення кейсів тощо.

Поточний контроль здійснюється впродовж семестру і має на меті перевірку рівня засвоєння здобувачем рівня знань з теоретичних основ навчальної дисципліни «Теорія держави і права».

При поточному контролі результатів навчальної діяльності здобувачів оцінюванню підлягає виконання ними:

- завдань під час навчальних занять;
- контрольних (модульних) робіт;
- індивідуальних завдань самостійної роботи.

Навчальні заняття проводяться у вигляді лекцій та семінарських (практичних) занять.

Контрольна (модульна) робота здійснюється 2 рази на семестр за відповідними темами навчальної дисципліни, кожен з яких оцінюється від 0 до 5 балів із відкритими питаннями в усній формі.

Самостійна робота здобувачів передбачає виконання різних індивідуальних (командних) завдань до окремих тем або комплексних самостійних робіт з кількох тем з використанням реального матеріалу та його презентацію.

Здобувача НЕ допускають до підсумкового контролю у формі екзамену за таких умов:

- за результатами поточного контролю протягом семестру здобувач набрав від 0 до 20 балів (включно);
- здобувач пропустив більше 50% практичних (семінарських, контактних) занять, не відпрацювавши їх до початку залікового тижня.

КАРТКА НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧА з навчальної дисципліни (обов'язкової) для здобувача освітньої програми «Міжнародне право»		
Очна (денна) форма навчання		
Номер заняття	Тема навчального заняття	Максимальна кількість балів
1-2	Тема 1. Загальнотеоретичне вчення про державу	4
3	Тема 2. Демократична держава. Правова соціальна держава	2
4-5	Тема 3. Соціальна цінність, сутність, принципи та функції права. Права людини	4
6-7	Тема 4. Право в системі соціального регулювання. Правове регулювання	4
8	Тема 5. Джерела права	2

<i>Контрольна (модульна) робота № 1</i>		5
9	Тема 6. Система права та система законодавства: поняття, структура та співвідношення	2
10-11	Тема 7. Правовідносини: поняття, склад, підстави виникнення, зміни та припинення	4
12-13	Тема 8. Правотворчість, правореалізація та тлумачення права	4
14-15	Тема 9. Правова поведінка та юридична відповідальність	4
<i>Контрольна (модульна) робота № 2</i>		5
<i>Усього балів на семінарських/практичних заняттях:</i>		30
Індивідуальні завдання самостійної роботи (за вибором здобувача)		
1	1. Самостійна робота з першоджерелами, нормативно-правовими актами, схемами тощо, запропонованих викладачем	5
2	2. Виконання індивідуальних практичних завдань (кейс-завдань), запропонованих викладачем	5
3	Науково-дослідна робота (участь у науковому гуртку; участь у наукових студентських конференціях і семінарах; наукові дослідження з теми, що визначена викладачем, та підготовка наукових публікацій)	5
<i>Усього балів за виконання індивідуальних завдань:</i>		10
ЕКЗАМЕН		50
УСЬОГО БАЛІВ:		100

**Науково-дослідна діяльність здобувачів* – участь здобувачів у роботі наукових конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій, участь у Всеукраїнських олімпіадах і конкурсах та Міжнародних конкурсах тощо понад обсяги завдань, які встановлені робочою навчальною програмою. За рішенням кафедри здобувачам, які брали участь у позанавчальній науковій діяльності (участь у науковому гуртку, у науково-практичних конференціях, підготовка наукових публікацій тощо) можуть присуджуватись додаткові бали за поточну успішність

Якщо здобувач набрав від 0 до 20 балів (включно), то він вважається таким, що не виконав вимоги робочої програми навчальної дисципліни та має академічну заборгованість. Він отримує право за власною заявою опанувати навчальну дисципліну в наступному семестрі понад обсяги, встановлені навчальним планом освітньої програми на засадах факультативного вивчення за індивідуальним графіком згідно з Положенням про надання додаткових освітніх послуг понад обсяги, встановлені навчальними планами і освітніми програмами.

Якщо здобувач пропустив більш як 50 % практичних (семінарських, лабораторних, контактних) занять з навчальної дисципліни, незалежно від причини та незважаючи на кількість набраних балів за результатами поточного контролю, виконання контрольних (модульних) робіт та індивідуальних завдань, він не допускається до екзамену з навчальної дисципліни. Відповідне рішення приймає директор ННІ за поданням НПП, які проводять практичні (семінарські) заняття, про що фахівець дирекції ННІ інформує здобувача до початку екзаменаційної сесії.

2.2. Критерії оцінювання поточних результатів вивчення навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Теорія держави і права» вивчається із підсумковим контролем у формі екзамену.

Поточні результати оцінюються від 0 балів до 50 балів, де 30 балів – це відповіді (виступи) на аудиторних заняттях, 10 балів – контрольні (модульні) роботи та 10 балів – виконання індивідуального/их завдання/нь самостійної роботи. Критерії:

1) відповіді (виступи, доповнення) та результати виконання практичних завдань та інших видів робіт під час аудиторних занять - 30 балів (max);

Кожне семінарське (практичне) заняття оцінюється максимально в 2 бали (всього 15 семінарських (практичних) занять * 2 бали = 30 балів (max)). Якщо для вивчення однієї теми навчальної дисципліни передбачено два/три семінарські (практичні) заняття, то бали можуть виставлятися не за результати роботи на одному семінарському (практичному) занятті, а за результати вивчення відповідної теми навчальної дисципліни в цілому – відповідно 4/6 бал. (див. картку навчальної роботи здобувача).

Оцінювання:

Максимальна кількість балів за вивчення однієї теми дисципліни	РІВЕНЬ ЗНАНЬ					
	ВІДМІННИЙ	ДОБРИЙ	ЗАДОВІЛЬНИЙ	ПОЧАТКОВИЙ	МІНІМАЛЬНИЙ	НЕЗАДОВІЛЬНИЙ
2	2	1,5	1	0,5		0
4	4	3	2	1		0
6	6	4	2	1		0

2) результати виконання двох контрольних (модульних) робіт - 10 балів (max). Кожна контрольна (модульна) робота оцінюється по 5 балів (max).

Контрольна (модульна) робота є різновидом проміжного контролю і може проводитися (усно або письмово) у таких формах як тестування; відповіді на теоретичні (проблемні) питання; розв'язання практичних завдань, які надають можливість перевірити рівень теоретичної та практичної підготовленості здобувачів. Модульний контроль проводиться під час семінарських/практичних занять.

Оцінювання:

Максимальна кількість балів за виконання контрольної (модульної) роботи	РІВЕНЬ ЗНАНЬ					
	ВІДМІННИЙ	ДОБРИЙ	ЗАДОВІЛЬНИЙ	НЕДОСТАТНІЙ	МІНІМАЛЬНИЙ	НЕЗАДОВІЛЬНИЙ
5	5	4	3	2	1	0

Під час виконання контрольної (модульної) роботи здобувач може користуватися лише переліком матеріалів, дозволених викладачем, що проводить заняття з навчальної дисципліни. Використання інших матеріалів та інформаційних засобів (сторонні друковані матеріали, інтернет, мобільний телефон, планшет, смартгодинник, додаткові вкладки браузера на комп'ютері (у разі комп'ютерного тестування) тощо) є порушенням Етичного кодексу й надає підстави відсторонити цього здобувача від виконання контрольної (модульної) роботи та оцінити результати її виконання в 0 (нуль) балів.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА

3.1. Зміст самостійної роботи здобувача

Самостійна робота здобувача спрямована на поглиблене засвоєння змісту навчальної дисципліни «Теорія держави і права», формування вмінь та навичок самостійної навчальної діяльності. Самостійна робота теоретичного спрямування дозволяє поглибити засвоєння теоретичного матеріалу, підготуватися до навчальних занять. Включає виконання низки завдань, спрямованих на засвоєння навчального матеріалу на рівнях «відтворення» та «розуміння». Залежно від інформаційного джерела для самостійного опрацювання навчального матеріалу використовують такі методи: аналіз, синтез, порівняння, класифікація, конспектування, реферування, цитування, анотування, підготовка повідомлень та доповідей, надання відповідей на запитання та кейс-завдання, складання тестів, підготовка ілюстративного матеріалу, формулювання висновків, а також складання блок-схем, таблиць, термінологічних словників тощо.

Самостійна робота практичного спрямування має на меті формування і розвиток практичних умінь та навичок, підготовку до навчальних занять та засвоєння навчального матеріалу на рівнях «застосування» та «створення». Залежно від типу навчального завдання використовують такі методи: вирішення конкретних ситуацій фахового спрямування, PBL-тренінг, Case study, розв'язок модельованого завдання, проведення наукового дослідження, виконання індивідуального чи групового проєкту, дискусії тощо.

3.2. Порядок оцінювання індивідуальних завдань самостійної роботи (за вибором здобувача) з навчальної дисципліни

Завдання самостійної роботи є однією з форм самостійної роботи, які мають на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які здобувачі одержують в процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. До таких завдань належать: робота з першоджерелами, нормативно-правовими актами, схемами; виконання індивідуальних практичних завдань (кейс-завдань); науково-дослідна робота (участь у науковому гуртку, наукових студентських конференціях і семінарах, наукові дослідження з теми, що визначена викладачем, та підготовка наукових публікацій запропонованих викладачем тощо. Наприклад:

- *«Правотворчість (визначте поняття (використовуючи не менше 3 навчальних підручників/посібників/або періодичних журналів (вказавши автора/ів)), охарактеризуйте ознаки). Охарактеризуйте правотворчість міністерств (вказавши статті у нормативно-правовому акті/ах, що визначає/ють порядок)».*

- *Ярина (15 років) брала участь у зйомках рекламного відеоролика (для торгової марки «Like») й отримала за роботу значну суму грошей. За ці кошти вона вирішила придбати моторолер, про який давно мріяла. Батьки Ярини категорично проти купівлі, вважаючи моторолер небезпечним для її життя. Між батьками та донькою виник конфлікт. З'ясуйте, чи має право Ярина розпоряджатися власними грошми? Відповідь обґрунтуйте.*

Завдання виконуються здобувачами самостійно.

Здобувач обирає не більше 2-х завдань самостійної роботи. Кожне завдання оцінюється до 5 балів відповідно до зазначених нижче критеріїв. Максимальна кількість балів, що може отримати здобувач за виконання одного завдання – від 0 до 5 балів.

Критерії оцінювання

результатів виконання індивідуальних завдань самостійної роботи:

БАЛ	РІВЕНЬ ЗНАНЬ	КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
5	ВІДМІННИЙ	Відповідь здобувача містить повний, розгорнутий, правильний виклад матеріалу; демонструє знання основних понять і категорій та взаємозв'язку між ними; здатність робити власні висновки в разі неоднозначності, спірного чи проблемного

		характеру поставленого питання чи проблеми; здобувач правильно розв'язав проблемне завдання: надав відповіді, які за обсягом і змістом є достатніми для розв'язання поставленої проблеми; повно і без помилок виконав завдання. Містить аналіз змістовного матеріалу, порівняння різних поглядів на дану проблему, самостійні висновки здобувача, формулювання та аргументацію його точки зору. Відповідь містить, поряд із теоретичним матеріалом, фактичні дані (статистичні, результати судової практики тощо), їх оцінку та порівняння. Матеріал логічно і граматично правильно викладено
4	ДОБРИЙ	Здобувач надав відповідь на поставлене питання, проте вона є неповною, не містить усіх необхідних відомостей про предмет запитання; є не зовсім правильною: наявні недоліки у розкритті змісту понять, категорій, закономірностей тощо, містить незначні неточності чи прогалини при поясненні того чи іншого аспекту питання; є не зовсім правильною: наявні недоліки у розкритті змісту понять, категорій, закономірностей тощо; здобувач повністю виконав завдання при наявності декількох помилок або безпомилковому, але неповному виконанні завдання
3	ЗАДОВІЛЬНИЙ	Здобувач надав відповідь на поставлене питання, однак допустив суттєві помилки як змістовного характеру, так і при оформленні відповіді на питання, а саме: зміст відповіді свідчить про прогалини у знаннях з відповідного питання або ж про неправильне розуміння окремих аспектів поставленого питання; відповідь викладена недостатньо аргументовано та/або з порушенням правил логіки при поданні матеріалу; відповідь не містить аналізу проблемних аспектів поставленого питання; у роботі багато грубих орфографічних помилок; здобувач відносно повно виконав завдання при наявності двох або більше помилок. Якщо здобувач надав відповідь на поставлене завдання, проте вона не є аргументованою; не містить аналізу відповідних теорій, концепцій, наукових доктрин тощо; недостатньо використані юридичні категорії, що свідчить про наявність прогалин у знаннях здобувача; робота викладена з порушенням логіки подання матеріалу, містить багато граматичних, грубих стилістичних помилок та виправлень
2	НЕДОСТАТНІЙ	Здобувач фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про об'єкт вивчення, виявляє здатність викласти думку на елементарному рівні, має елементарні знання для виконання практичних завдань; здобувач частково виконав завдання, не повно опрацював необхідний для виконання завдань матеріал
1	МІНІМАЛЬНИЙ	Здобувач володіє навчальним матеріалом на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, що відтворюються здобувачем окремими словами чи реченнями з постійною допомогою викладача, вірно виконує лише фрагменти відповідних завдань; здобувач виконав завдання, у якому міститься 50 відсотків помилок (щодо змісту та оформлення роботи)
0	НЕЗАДОВІЛЬНИЙ	Здобувач взагалі не відповів на питання, або його відповідь є неправильною, тобто містить грубі змістовні помилки щодо принципових аспектів поставленого питання; не розкриває сутності питання або допущені грубі змістовні помилки, які свідчать про відсутність знань у здобувача, або їх

		безсистемність та поверховість, невміння сформулювати думку та викласти її, незнання основних положень науки. Аргументація відсутня взагалі або ж є абсолютно безсистемною та нелогічною; здобувач невиконав завдання або при наявності у виконаному завданні більше 70 відсотків помилок
--	--	---

4. ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (форма підсумкового контролю – екзамен)

4.1. Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти під час підсумкового контролю у формі екзамену

Форма підсумкового контролю з навчальної дисципліни «Теорія держави і права» – екзамен. Оцінювання здійснюється відповідно до Положення про порядок оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (затвердженого Вченою радою ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» від 27 травня 2021 р. (протокол № 10).

Загальна підсумкова оцінка вивчення навчальної дисципліни «Теорія держави і права» складається із суми результатів:

– поточного контролю (роботи на семінарських (практичних) заняттях, контрольних (модульних) робіт та індивідуальних завдань для самостійного опрацювання здобувача (до 50 балів);

– підсумкового контролю (екзаменаційна робота) (до 50 балів).

Здобувача допускають до підсумкового контролю у формі екзамену, якщо він за результатами поточного контролю з відповідної навчальної дисципліни протягом семестру:

– набрав не менше 21 бала – для здобувачів усіх форм навчання;

– не пропустив більш як 50 % практичних (семінарських) занять (для очної (денної) форми навчання).

Якщо здобувач був відсутній на екзамені без причини, підтвердженої довідкою встановленого зразка про тимчасову непрацездатність, то він втрачає право на одне складання екзамену, за ним залишається можливість двох перескладань. Під час підготовки до відповіді за екзаменаційним білетом (тестом) здобувач може користуватися лише дозволеним переліком матеріалів. Використання інших матеріалів та інформаційних засобів (сторонні друковані матеріали, інтернет, мобільний телефон, планшет, смарт-годинник, додаткові вкладки браузера на комп'ютері (у разі комп'ютерного тестування) тощо) вважається порушенням Етичного кодексу й дає підстави екзаменатору відсторонити цього здобувача від виконання завдань екзаменаційного білета (теста) та оцінити результати екзамену в нуль балів. Заборонено перемовлятися, вставати, переміщатися по аудиторії та виходити з неї під час виконання завдань екзаменаційного білета чи комп'ютерного тестування. Якщо під час складання екзамену (тестування) виникають питання технічного або іншого характеру (уточнення умови завдання екзаменаційного білета / тестового питання, повідомлення про погане самопочуття тощо), здобувач має право звернутися до екзаменатора.

Результат письмового екзамену складається з суми балів, що здобувач надав за всі питання. Оцінювання знань здійснюється відповідно до міжнародних стандартів, визначених Європейською системою залікових кредитів (ECTS). Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання в 4-бальну та шкалу за системою ECTS здійснюється в наступному порядку:

Шкали оцінювання результату підсумкового контролю – екзамен

Шкала КНЕУ, балів	Оцінка за 4-бальною шкалою	Шкала ECTS
90 – 100	відмінно	A
80 – 89	добре	B
70 – 79		C
66 – 69	задовільно	D
60 – 65		E
21 – 59	незадовільно з можливістю перескладання	FX
0 – 20	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни	F

Здобувач, який за сумарним результатом поточного і підсумкового контролю у формі екзамену набрав від 21 до 59 балів (включно), після додаткової самостійної підготовки має право

перескласти екзамен. Перескладання екзамену з навчальної дисципліни дозволяється не більше двох разів: перший раз – науково-педагогічному (педагогічному) працівнику, який проводив екзамен; другий – комісії з двох науково-педагогічних (педагогічних) працівників відповідної кафедри. В обох випадках загального підсумкового оцінювання результатів навчання цього здобувача враховують результат їх поточного контролю. Термін ліквідації академічної заборгованості для таких осіб встановлюється згідно з графіком навчального процесу. Здобувач, який за результатами другого перескладання екзамену (комісії) з навчальної дисципліни набрав від 21 до 59 балів (включно), вважається таким, що має академічну заборгованість. Він має право за власною заявою опанувати цю навчальну дисципліну в наступному семестрі понад обсяги, встановлені навчальним планом відповідної освітньої програми на засадах факультативного вивчення за індивідуальним графіком згідно з Положенням про надання додаткових освітніх послуг понад обсяги, встановлені навчальними планами і освітніми програмами. Здобувач, який не написав заяву на факультативне вивчення навчальної дисципліни, а отже не ліквідував наявну академічну заборгованість протягом двох навчальних семестрів, підлягає відрахуванню з Університету. Перескладання екзамену з метою підвищення рейтингу з успішності та отримання більш високої оцінки під час екзаменаційної сесії не дозволено.

4.2. Структура та зразок екзаменаційного білета:

1. Приклад екзаменаційного білета:

**Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»**

Семестр - 1.

Рівень вищої освіти: **перший (бакалаврський) рівень вищої освіти**

Освітня програма: **«Міжнародне право»**

Навчальна дисципліна: **«Теорія держави і права»**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Дайте визначення наступних понять:

1.1. Принципи права. 1.2. Норма права. 1.3. Правопорушення.

2. Схематично зобразіть систему права.

3. Практичне завдання: З'ясуйте структурні елементи зазначеної норми права. Надайте їй(їм) характеристику.

Конституція України

...

Стаття 6. Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

4. Тести:	5. Тести:
4.1. Хто, відповідно до чинного законодавства України, вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів? А. Верховна Рада України Б. Президент України В. Верховний Суд України Г. Конституційний Суд України	5.1. Офіційний письмовий документ, прийнятий компетентними суб'єктами, що в односторонньому вольовому порядку встановлюються, змінюються чи скасовуються загальнообов'язкові правила поведінки – це: А. нормативно-правовий акт Б. нормативно-правовий договір В. правовий прецедент

	Г. правовий звичай Д. релігійно-правовий текст Е. правова доктрина
4.2. Серед видів нормативно-правових актів за галузями законодавства є: А. акти Верховної Ради України; Б. акти встановлення норм права; В. цивільні; Г. акти скасування норм права.	5.2. Горизонтальна структура системи законодавства: А. виокремлює галузі права за предметом та методом правового регулювання. Б. виокремлює галузі законодавства за предметом правового регулювання. В. виокремлює певні рівні нормативно-правових актів за їх юридичною силою. Г. Вірними є варіанти відповідей А та Б.
4.3. Що з нижченаведеного не є стадією правотворчого процесу? А. Прийняття нормативно-правового акта. Б. Прийняття індивідуального правового акта. В. Оприлюднення нормативно-правового акта. Г. Підготовка проекту нормативно-правового акта.	5.3. Правовідносини, пов'язані з наданням банком кредиту фермеру – це: А. адміністративні правовідносини; Б. трудові правовідносини; В. фінансові правовідносини; Г. господарські правовідносини.
4.4. Закріплене в законі припущення про наявність або відсутність певного факту, який має юридичне значення – це: А. презумпція; Б. фікція; В. преюдиція; Г. аксіома.	5.4. Що з зазначеного не є ознакою юридичного процесу? А. є владною діяльністю уповноважених суб'єктів; Б. врегульований нормами матеріального права; В. є складною, триваючою в часі діяльністю, що складається з процесуальних стадій, які мають строго певну послідовність; Г. фіксується, як правило, у документально оформлених правових актах.
4.5. Приклад правомірної поведінки, коли пасажир оплатив проїзд в автобусі лише тому, що в нього зайшов контролер – це: А. маргінальна поведінка. Б. конформістська (приспосовницька) поведінка. В. позитивна (звична) правомірна поведінка. Г. правова активність або принципова правомірна поведінка.	5.5. Що з зазначеного не є ознакою юридичної відповідальності? А. тягне настання несприятливих наслідків особистого, майнового чи організаційного характеру; Б. настає внаслідок скоєння правопорушення; В. може застосовуватися до невідліктоздатних суб'єктів; Г. забезпечується можливістю застосування державного примусу.

Затверджено на засіданні кафедри теорії та історії права

Протокол № ____ від « ____ » грудня 20 __ р.

II. Приклад комп'ютерного тестування на базі платформи Moodle (із застосуванням онлайнових технологій):

1. Закріплене в законі припущення про наявність або відсутність певного факту, який має юридичне значення – це:

- А. презумпція;
- Б. фікція;
- В. преюдиція;
- Г. аксіома.

4.3. Критерії оцінювання екзаменаційної роботи:

Екзаменаційний білет містить 5 завдань, кожне з яких оцінюється в діапазоні 0 – 10 балів. Відповідно загальний результат екзамену оцінюється в діапазоні 0 – 50 балів. Відповідь здобувача на кожне із завдань екзаменаційного білета, залежно від рівня її повноти й коректності, оцінюється різною кількістю балів:

Оцінювання:

Максимальна кількість балів за виконання завдання	РІВЕНЬ ЗНАНЬ					
	ВІДМІННИЙ	ДОБРИЙ	ЗАДОВІЛЬНИЙ	НЕДОСТАТНІЙ	МІНІМАЛЬНИЙ	НЕЗАДОВІЛЬНИЙ
10	10	8	6	4	2	0

Критерії оцінювання загальних результатів навчання здобувача вищої освіти:

100- бальна шкала	Оцінка за 4-бальною або 2-бальною шкалою	Оцінка ECTS	Критерії оцінювання результатів навчання здобувача вищої освіти
100 – 90	відмінно	A	Здобувач вищої освіти демонструє: · вільне володіння навчальним матеріалом, його всебічне та глибоке знання та розуміння міждисциплінарних зв'язків; · сформованість відповідного категоріально-понятійного апарату; · уміння розв'язувати як типові, так і нетипові (підвищеної складності, творчі) завдання з навчальної дисципліни; · творчі здібності в розумінні, викладі й використанні навчальнопрограмного матеріалу; · самостійність та відповідальність, творчість та високу ініціативність при виконанні завдань
80 – 89	дуже добре	B	Здобувач вищої освіти демонструє:

			· вільне володіння навчальним матеріалом; · сформованість понятійного апарату; · уміння вільно розв'язувати типові і нетипові завдання, самостійно виправляти допущені помилки; · активну участь під час практичних (лабораторних та ін.) занять; · самостійність та ініціативність при виконанні індивідуальних, групових завдань, допускаючи поодинокі незначні помилки (неточності та ін.)
70 – 79	добре	C	Здобувач вищої освіти демонструє: · достатній рівень знання навчального матеріалу дисципліни; · сформованість понятійного апарату; · уміння розв'язувати типові завдання, самостійно виправляючи допущені помилки за допомогою науково-педагогічного (педагогічного) працівника; · у цілому самостійність, але низьку ініціативність при виконанні індивідуальних, групових завдань
66 – 69	задовільно	D	Здобувач вищої освіти демонструє: · посереднє володіння навчальним матеріалом; · відсутність системного знання тем (модулів, блоків) навчальної дисципліни; · часткове володіння понятійним апаратом; · уміння розв'язувати типові завдання за підтримки науковопедагогічного (педагогічного) працівника; · відсутність ініціативи до виконання індивідуальних, групових завдань та елементарні навички до їх виконання
60 – 65	задовільно	E	Здобувач вищої освіти демонструє: · низький рівень оволодіння навчальним матеріалом дисципліни; · посереднє володіння понятійним апаратом; · уміння розв'язувати найпростіші типові завдання з грубими неточностями, помилками; · поверхневе та фрагментарне відтворення навчального матеріалу; · неспроможність до аргументації власних висновків; · відсутність ініціативи до виконання індивідуальних, групових завдань, елементарні та нестійкі навички їх виконання
21 – 59	незадовільно з можливістю повторного складання підсумкового контролю	FX	Здобувач вищої освіти демонструє: · значні прогалини у знанні навчального матеріалу дисципліни; · фрагментарне (часткове) володіння понятійним апаратом; · уміння розв'язувати типові завдання з грубими неточностями, принциповими помилками; · відсутність сформованих умінь та навичок; · суттєві змістові помилки під час виконання індивідуальних, групових завдань; · відмову від активної участі у практичних заняттях
0 – 20	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням	F	Здобувач вищої освіти демонструє: · незнання навчального матеріалу дисципліни; · відсутність сформованих умінь та навичок; · невміння самостійно виконувати індивідуальні завдання;

			· відмову від участі у практичних (лабораторних та ін.) заняттях. Потребує повторного вивчення курсу навчальної дисципліни
--	--	--	--

5. ПЕРЕЗАРАХУВАННЯ ТА ВИЗНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧА

Перезарахування та визнання результатів навчання з навчальної дисципліни «Теорія держави і права» або її окремого компонента можливе за умов участі здобувача в програмі академічної мобільності (навчання в інших Університетах України або світу) відповідно до Положення про включене навчання і навчання за програмами Європейського Союзу студентів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» у закордонних вищих навчальних закладах, Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність у Державному вищому навчальному закладі «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Положення про порядок оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Державному вищому навчальному закладі «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Здобувачі вищої освіти мають право на визнання результатів навчання в неформальній та інформальній освіті (курси навчання в центрах освіти, курси інтенсивного навчання, семінари, конференції, олімпіади, конкурси наукових робіт, літні чи зимові школи, бізнес-школи, тренінги, майстер-класи, наукові публікації, науково-дослідна робота, робота у студентських наукових гуртках, індивідуальні завдання, що поглиблюють навчальний матеріал навчальної дисципліни, тощо) в обсязі, що загалом не перевищує 10% від загального обсягу кредитів, передбачених освітньою програмою. У межах навчального року: – на першому (бакалаврському) та третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти – не більше 6 кредитів; – на другому (магістерському) рівні вищої освіти – не більше 5 кредитів. Участь у програмах здобуття неформальної та інформальної освіти регламентує Положення про визнання результатів навчання в Державному вищому навчальному закладі «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», отриманих здобувачами у неформальній та інформальній освіті.

6. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилення на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності учасниками освітнього процесу є:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних, раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовують в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти;

- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу;

- неправомірна вигода – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги матеріального або нематеріального характеру, що їх обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, без законних на те підстав, що призводить на необ'єктивності оцінювання;

- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі, яке призводить на необ'єктивності оцінювання;

- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Дотримання принципів академічної доброчесності здобувачами вищої освіти регулюється Положенням про академічну доброчесність в Державному вищому навчальному закладі «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», затверджене Вченою радою Університету (протокол № 1) від 31.08.2020 р., введене в дію наказом від 01.09.2020 р. № 345.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

7.1. ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Шульженко Ф.П., Федоренко Г.О. Теорія держави і права [Електронний ресурс]: підручник / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Електрон. текстові дані. Київ: КНЕУ, 2011. 315 с.
2. Теорія держави і права: практикум. За заг. ред. д-ра політ. наук, проф. Ф.П. Шульженка. К.: КНЕУ, 2013. 308 с.
3. Загальна теорія права: Підручник. За заг. ред. М.І. Козюбри; Рекомендовано Вченою радою Національного університету «Києво-Могилянська академія». К.: Ваїте, 2015. 392 с.
4. Теорія держави і права: підручник. О.В.Петришин, С.П.Погребняк, В.С.Сморозинський та ін.; за ред. О.В. Петришина. Х.: Право, 2015. 368 с.
5. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник. За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006.
6. Загальна теорія права. Нормативний курс: підруч. для студ.-юристів / за ред. д-ра юрид. наук, проф. С.В. Бобровник. Київ: ЮрінкомІнтер, 2021. 596 с.
7. Загальна теорія права: підручник / [Ю.В. Петришин, Д.В. Лук'янов, С.І.Максимов, В.С. Сморозинський та ін.]; за ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2021. 568 с.

7.2. ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Шульженко Ф. Ідея соціально-правової держави та її втілення в нормах міжнародного права // Законодавство України та міжнародне право: зб. наук. праць. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. Вип. 4. С.156-172.
2. Шульженко Ф.П., Калюжний Р.А., Наум М.Ю. Державницькі і правові теорії: становлення та розвиток. Навчальний посібник. К.: РВВ КІВС, 2000.
3. Шульженко Ф.П. Політико-правове свавілля як компонент гібридної війни. Юридичний вісник України. № 11 (1340), 19-25 березня 2021 року. С. 10-11.
4. Шульженко Ф.П. Принцип «Анти -Монтеск'є» в системі поділу державної влади в Україні. Юридична Україна. № 2. 2021. С. 6-10.
5. Шульженко Ф.П., Риндюк В.І. Забезпечення якості законодавства України: теоретико-праксеологічний концепт. Юридична Україна. 2021. № 7 (223). С. 6-13.
6. Шульженко Ф.П., Риндюк В.І. Упорядкування національного законодавства як одне з пріоритетних завдань правової політики України. Юридична Україна. 2021. № 4. С. 6-13.
7. Шульженко Ф.П., Риндюк В.І. Форма, зміст та якість законодавства: теорія та праксеологія. Політико-правова реформа в Україні: теорія, методологія, праксеологія: матеріали науковопрактичної конференції (м. Київ, 15 жовтня 2021 року). К.: Видавничий центр «Кафедра», 2021. С. 7-12.
8. Шульженко Ф.П., Риндюк В.І. Цифрові технології удосконалення законодавства України. Київський часопис права. 2021. № 2. С. 5-10.
9. Шульженко Ф.П., Семенов В.Г. Формування ідеї громадянського суспільства та правової держави в західноєвропейській філософії XVII – XVIII століть. К.: РВВ КІВС при УАВС, 1995.
10. Шульженко Ф.П. Система стримувань і противаг в Україні: філософсько-правова рефлексія. Судова влада в системі стримувань і противаг демократичного суспільства: компаративна теорія і практика: матер. Всеукр. наук.-прак. конфер. (15 січня 2021 року) / ред. кол.: Ф.П. Шульженко та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 12-15.
11. Шульженко Ф.П. Соціально-правова держава в Україні: проблеми становлення та модернізації: Монографія. К.: КНЕУ, 2007.
12. Шульженко Ф.П., Маркарян М.В. Еволюція англійського права: історико-правовий дискурс // Правове регулювання економіки. 2018. № 17 С. 29-39.

13. Shulzhenko F., Ryndiuk V., Kuzmenko O., Kozhura L., Gryshko O. Transformation of the national legislation of Ukraine in the context of globalization. Amazonia Investiga, October. 2021. Volume 10. Issue 46. P. 191-200. URL: <https://amazoniainvestiga.info/check/46/19-191-200.pdf>.
14. Риндюк В.І. Адаптація законодавства: до співвідношення з деякими близькими теоретико-правовими поняттями / Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів: матеріали III-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 28 березня 2018 року. /Редкол.: С.К.Бостан, Р.М.Максакова, Т.Є.Леоненко. Запоріжжя: «ЛПРА ЛТД», 2018. С. 43-46.
15. Риндюк В.І., Гришко О.М. Система права та законодавство: до питання співвідношення понять. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. № 1. С. 36-41.
16. Риндюк В.І., Гришко О.М. Облік законодавства як діяльність з упорядкування інформації про законодавство. Юридичний вісник. 2020. № 2. С. 145-150.
17. Риндюк В.І. До проблеми визначення поняття правового закону. Правове регулювання економіки. 2017. № 15. С. 21–32.
18. Риндюк В.І. Законодавство України та законодавство Європейського Союзу: діалектичний підхід до розуміння співвідношення понять / Наближення законодавства України до права Європейського Союзу в контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (9 грудня 2019 року) / ред. кол.: Кузьменко О.В., Чорна В.Г. К.: Видавничий центр «Кафедра», 2019. С. 20-24.
19. Риндюк В.І. Законодавство як ієрархічна система рішень нормативного характеру органів публічної влади. Науковий журнал «Visegrad Journal on Human Rights». 2019. № 5. Частина 3. С. 118-122.
20. Риндюк В.І. Законодавство як спосіб існування норм права / Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин: міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 4–5 жовтня 2019 року. Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 24-27.
21. Риндюк В.І. «Законодавство» як юридичний термін: до проблеми формулювання дефініції. Journal «ScienceRise: Juridical Science». 2018. № 1 (3). С. 34-39.
22. Риндюк В.І. Інкорпорація законодавства як діяльність з упорядкування інформації про законодавство / Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 19–20 червня 2020 року. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 28-32.
23. Риндюк В.І. Правотворчість як вид юридичної діяльності: праксеологічний аспект. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. № 4 (44). 2019. С. 137-142.
24. Риндюк В.І. Правова природа рішень судової влади: проблема нормативності / Судова влада в системі стримувань та противаг демократичного суспільства: компаративна теорія і практика: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (15 січня 2021 року)/ ред. кол.: Ф.П. Шульженко та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2021. С. 50-53.
25. Риндюк В.І. Систематизація законодавства як юридична діяльність. Альманах права. 2018. Випуск 9. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2018. С. 262-266.
26. Риндюк В.І. «Система законодавства» та «система нормативно правових актів»: до питання визначення та співвідношення понять. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. № 1 (41). 2019. С. 102-107.
27. Риндюк В.І. Системність як властивість змісту законодавства. Київський часопис права. 2022. № 1. С. 45-51.
28. Риндюк В.І. Співвідношення права та законодавства в контексті праворозуміння. Громадянське суспільство в Україні: проблеми забезпечення правотворчої діяльності: міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 2–3 квітня 2021 року). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2021. Ч. 1. С. 13-17.

29. Риндюк В.І. Термін «закон»: щодо питання уточнення поняття / Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю Конституції України, м. Запоріжжя, 23-24 червня 2016 року. / Редкол.: С.К. Бостан (відпов. ред.), Р.М. Максакова, Ю.В. Філей. Запоріжжя : «Просвіта», 2016. С. 18-21.
30. Риндюк В.І. Упорядкування законодавства: до співвідношення з деякими теоретико-правовими поняттями. «Юридичний науковий електронний журнал». 2018. № 2. С. 24-27.
31. Риндюк В.І. Упорядкування законодавства України: теоретикометодологічний та технікоюридичний аспекти. Монографія. К. КНЕУ. 2021. 407 с.
32. Риндюк В.І. Щодо питання етимології слів «право» та «закон» / Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування: матеріали наук. семінару (Дніпро, 9 грудня 2016 року). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. С. 81-85.
33. Ryndiuk, Gryshko O. Clarification of meaning of concept of "consolidation of legislation". Visegrad Journal on Human Rights. 2020. № 3 (volume 2). P.119-123.
34. Гришко О.М. Механізм забезпечення прав людини в Україні // Правове регулювання економіки: зб. наук. праць. 2017. № 15. С. 33–43.
35. Гришко О.М., Риндюк В.І. Питання щодо співвідношення юридичної відповідальності та державно-правового примусу на прикладі сімейного права. Науковий юридичний журнал «Правові новели». 2020. Випуск 11. С. 9-15.
36. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка. /Ю.С.Шемшученко, О.І.Ющик, Л.М.Горбунова [та ін.]; за заг. ред. О.І. Ющика. К.: Парламент. вид-во, 2007.
37. Власенко В. В. Значення судового прецеденту для правової системи України. Modern methods and means of training future lawyers: scientific and pedagogical internship (February 1 – March 12, 2021). Arad, Romania, 2021. С. 27-31.
38. Власенко В. В. Значення судового прецеденту у системі джерел права України. Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 15 – 16 січня 2021 року). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2021. С. 8 – 10.
39. Власенко В.В. Особливості державної реєстрації нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади України в умовах воєнного стану. Україна і світ: правові питання регіональної та глобальної безпеки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (18 травня 2022 року). К.: Видавничий центр «Кафедра», 2022. С. 19 – 22.
40. Власенко В.В. Судова влада у процесі забезпечення демократизму в Україні. Судова влада в системі стримувань та противаг демократичного суспільства: компаративна теорія і практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 15 січня 2021 року). К.: Юрінком Інтер, 2021. С. 19 – 21.
41. Власенко В.В. Співвідношення понять «судовий прецедент» та «судова практика»: теоретико-правові аспекти. Київський часопис права. 2021. № 1. С. 27-32.
42. Гайдулін О.О. Система понять правової теорії держави: Монографія. К.:ППП, 2003.
43. Кожура Л.О. Теоретичні та практичні питання громадського контролю за судовою владою. Судова влада в системі стримувань та противаг демократичного суспільства: компаративна теорія і практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 15 січня 22 2021 р.). К.: Юрінком Інтер, 2021. С. 32-35.
44. Костенко О. Юридична освіта і правове виховання як засоби забезпечення правопорядку // Право України. 2011. № 8. С. 187-194.
45. Кравченко М.Г. Непряма відповідальність держави: досвід України та Німеччини. Журнал східноєвропейського права. 2021. № 90. С. 5-10.
46. Кузьменко О.В. Сутність та особливості окремої ухвали як процесуального рішення. Запорізькі правові читання: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 19-20 травня 2020 р. Запоріжжя. С. 243-246.

47. Лапка О.Я., Пікуля Т.О. Практика реалізації принципу правової визначеності як складової верховенства права. Київський часопис права. 2021. Випуск 1. С. 11-18.
48. Макаренко А.В. Невиконання гілками влади судових рішень: вплив на стійкість системи стримувань та противаг. Судова влада в системі стримувань та противаг демократичного суспільства: компаративна теорія і практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 15 січня 2021 року). К.: Юрінком Інтер, 2021. С. 37–40.
49. Пікуля Т.О. Державна політика України у сфері цифровізації. Політико-правова реформа в Україні: теорія, методологія, праксеологія: Збірник матеріалів науково-практичної конференції (15 жовтня 2021 року). К.: Видавничий центр «Кафедра», 2021. С. 36 -38.
50. Пікуля Т.О. Сучасна наукова інтерпретація поняття «територія». Topical issues of the development of modern science: the 6 th International scientific and practical conference (February 12-14, 2020) Publishing House “ACCENT”, Sofia, Bulgaria. 2020. С. 755-760.
51. Пікуля Т.О. Механізм держави як організаційна основа держави. Здобутки кафедри теорії держави та права крізь призму сторічного поступу Національної академії внутрішніх справ: матеріали круглого столу. Київ: ФОП Маслаков, 2021. С. 70 – 72.
52. Шаркова І.М. Деякі загальні питання застосування міжнародних договорів України. Зб. наук. праць. вип. 4. К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України. – 1998. С. 287–294.
53. Шаркова І.М. Добросовісна інтерпретація (*interpretatio ex bona fide*) за законодавством держав – членів ЄС: компаративний аналіз. Юридична Україна № 6. 2021.
54. Шаркова І.М. Концепція дисперсії (дифузії) влади як ідейна засада деліберативної (дискурсивної) демократії: політико-правові аспекти Судова влада в системі стримувань та противаг демократичного суспільства: компаративна теорія і практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 15 січня 2021 року). К.: Юрінком Інтер, 2021. С. 54-58.

7.3. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами). URL: Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. № 3477-IV. (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 30, ст.260. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.
3. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. № 4572-VI (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 1, ст.1. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.
4. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року №755-IV (із змінами). Відомості Верховної Ради, 2018, № 26, ст.219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>.
5. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. № 794-VII. (із змінами). Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 13, ст.222. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.
6. Закон України «Про колективні договори і угоди» від 1.07.1993 р. № 3356-XII (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 36, ст.361. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text>.
7. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. (із змінами). Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 35, ст.376. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>.
8. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 50, ст.54. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>.
9. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст.170. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

10. Закону України «Про політичні партії в Україні» від 05.04.2001 р. № 2365-III. (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 23, ст.118 . URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>.
11. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р. № 1861-VI. (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 14-15, № 16-17, ст.133. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.
12. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011р. № 3166-VI. (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 38, ст.385. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>.
13. Методичні рекомендації щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки” від 21.11.2000 р. № 41 (Схвалено постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000р. № 41). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0041323-00#Text>.
14. Положенні про порядок здійснення обліку та систематизації законодавства в органах та установах юстиції України (затверджено Наказом Міністерства юстиції України від 15.04.2004 р. № 31/5). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v31-5323-04#Text>.
15. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним» від 23.04.2001 р. № 376 (із змінами). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2001-%D0%BF#Text>.
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну "законодавство") від 09.07.1998р.
№ 12-пп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98#Text>.
17. *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 20.06.2019 р.№ 6-п/2019.* URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-19#Text>.
18. Указ Президент України «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності» від 10.06.1997р. № 503/97. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97#Text>.
19. Указ Президента України «Про єдиний державний реєстр нормативних актів» від 27.06.1996р. №468/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/96#Text>.
20. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

7.4. ДИСТАНЦІЙНІ КУРСИ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Інформаційно-пошукова система "Законодавство України" на офіційному веб-порталі Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
2. Дистанційний курс Теорія держави і права - Шульженко, Риндюк, Гришко - LWSH15100U. URL: <http://193.110.163.11/moodle/course/view.php?id=2111>.